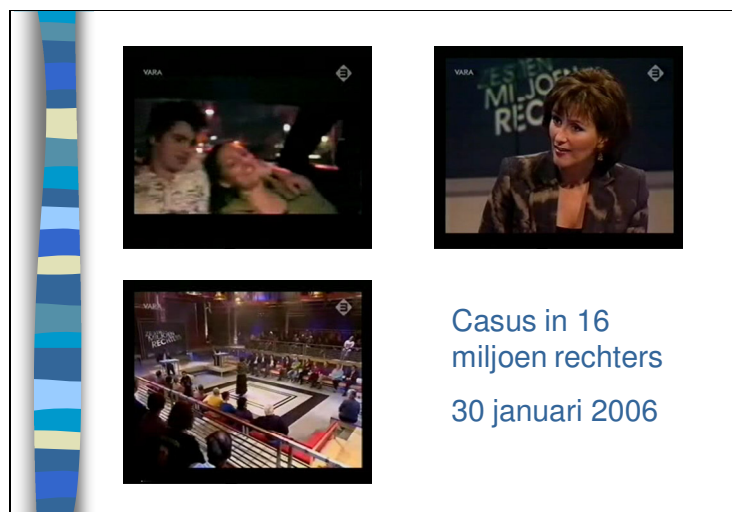

Dia 1

'16 miljoen rechters' is een tv-programma waarin een waar gebeurde rechtszaak wordt gereconstrueerd in de studio in het bijzijn van publiek. We zien beelden van een misdrijf en de voorgeschiedenis, de aanklacht van de officier van justitie en een pleidooi van de advocaat van de dader. Ook komen verschillende deskundigen aan het woord. Het publiek mag stemmen en discussiëren over de strafmaat.

Dia 2

Als basis voor dit spel heb ik een casus uit 16 miljoen rechters gekozen, namelijk die van 30 januari 2006. In deze casus speelt macht op allerlei manieren een rol. De machtsuitoefening gaat ver en loopt zo uit de hand dat een ernstig ongeluk het gevolg is. De casus zit zo in elkaar dat je je kunt afvragen of de dader van het misdrijf wel verantwoordelijk was voor het eigen handelen, of dat er sprake was van overmacht. Dergelijke situaties zijn in de politiek en in het maatschappelijk leven vaker aan de orde. Voor de beoordeling van de casus is het onderscheid tussen macht en overmacht van belang.

Wat is macht? Ik recapituleer enkele punten uit de tekst over gespreksfenomenen en macht.

- Macht heeft te maken met het vermogen om het gedrag van anderen te veranderen, te controleren en te bepalen (Blalock & Wilken).
- De opvatting van Dahl over macht luidt: A heeft macht over B voor zover hij B iets kan laten doen dat hij anders niet zou doen.
- Macht is relationeel. Het is niet aan een individu gebonden.
- De systeemopvatting van macht luidt: A oefent macht uit over B wanneer hij/zij de handelingsalternatieven van B beperkt. Tenminste met 1.
- Macht gaat in sommige opvattingen gepaard met weerstand; in andere niet.

Het begrip overmacht heeft betrekking op situaties waarin B geen enkele keuze heeft.

Ik heb eerst drie fragmenten uit het programma '16 miljoen rechters' geselecteerd, waarin je kunt zien dat mensen door middel van taal macht over elkaar proberen uit te oefenen. Een stel jongeren rijdt na afloop van een avondje uit naar huis. De bestuurder heeft niet gedronken. Deze auto wordt door een andere auto gedwongen aan een achtervolging deel te nemen. Die achtervolging loopt uit op ongeluk met dodelijke afloop. De inzittenden van de daderauto blijven ongedeerd.

Het eerste fragment is afkomstig uit de slachtofferauto. De inzittenden proberen de bestuurder te beïnvloeden en de bestuurder handelt onder invloed van de persoon die op dat moment de daderauto bestuurt.

Dia 3

Welke machtsmiddelen gebruiken de slachtoffers?

3

Speel het fragment uit de slachtofferauto af en maak een lijstje van de machtsmiddelen van de bestuurder van de slachtofferauto en de inzittenden.

Op mijn lijstje van machtsmiddelen in de slachtofferauto staat onder meer:

- Rij es wat harder.
- Wat een eikel, zeg.
- Bejaarden.
- ASO.
- Wat dan?
- Ja, OK.
- Je gaat het niet doen.
- Ga je echt doen wat hij zegt?
- Andere kant op.
- Gewoon gassen.
- Rij alsjeblieft harder.
- Snel rijden, gek.
- Politie, mag ik de politie spreken?
- Help ons, alsjeblieft.

Dia 4

Welke machtsmiddelen gebruiken de daders?

4

In het tweede fragment oefent de man uit de daderauto Richard macht uit over de vrouw in de daderauto Bianca. Zij vertoont weerstand. In het derde fragment valt Bianca's wil samen met haar gedrag. Speel deze twee fragmenten uit de daderauto af en benoem de machtsmiddelen van de daders.

Drie van de vier inzittenden zijn dodelijk gewond en de vierde is zwaar gewond. Duidelijk is dat Bianca de dader is, maar heeft zij ook de schuld? Ze heeft niet uit vrije wil gehandeld. Ze beroept zich op psychische overmacht. Dat beroep wordt niet geaccepteerd, niet door de rechter en ook niet door de maatschappij. Ze wordt schuldig bevonden. Een doorslaggevende rol in de argumentatie speelt het feit dat ze wel keuzes had. Richard krijgt overigens wel een zwaardere straf dan Bianca.

Machtsmiddelen van de manlijke dader zijn onder meer:

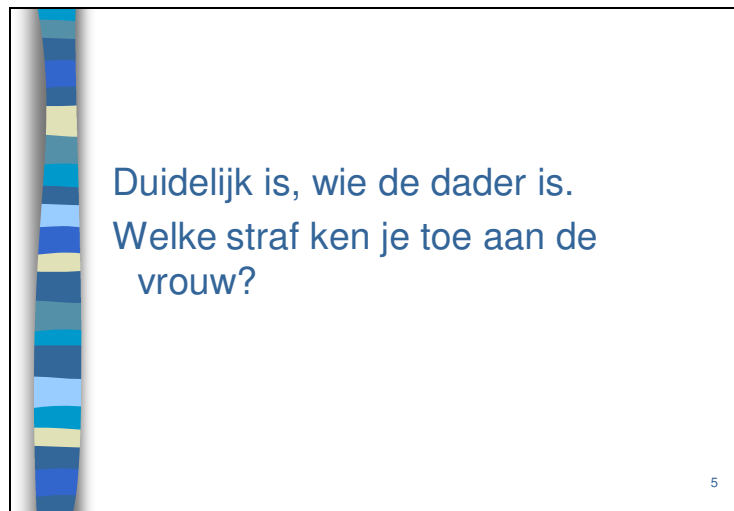
- Schelden. Bijvoorbeeld: Hallo opa. Kutrijders. Klootviolen
- Directieven geven: "d'r uit".
- Aanhangelvragen gebruiken: Duidelijk? Of niet?
- Stellen
- Obsceen taalgebruik
- Vloeken
- "Wat sta je nou te doen?"

- Informatieven gebruiken
- “Nu”
- Imperatief taalgebruik.

Machtsmiddelen van de vrouwelijke dader zijn onder meer:

- Interrumperen
- Argumenteren
- “Laat ze gaan”
- Een timide stem opzetten
- Attenderen
- “Jezus, Ries”
- Regels aanhalen
- “Ik pak ze”
- Jammeren: “Nee, Ries”; “Ooh, Ries”.

Dia 5

Je hebt hier een range van vrijspraak tot twaalf jaar.

Dia 6

Kijk en luister goed naar de uiteenzettingen van de officier van justitie en de advocaat

6

De vrouwelijke dader Bianca heeft nu een straf van je gekregen. Nu ga je luisteren naar twee monologen, de eerste is van de officier van justitie – de aanklager - en de tweede is van de advocaat van Bianca. Welke retorische middelen gebruiken de officier van justitie en de advocaat om hun punt te versterken? De officier van justitie argumenteert dat Bianca schuldig en verantwoordelijk is. Hij eist een zware straf. De advocaat ziet Bianca wel als schuldig, maar ze benadrukt dat Bianca in een situatie van psychische overmacht heeft gehandeld. Ze pleit voor een lichte straf. Luister naar deze twee redevoeringen en haal er de kenmerken uit die je relatief machtig of machteloos vindt.

Besef dat je aan de advocaat en de officier geloofwaardigheid en overtuigendheid toeschrijft en dat die personen dus macht in de zin van prestige en imago hebben. Hun macht is afhankelijk van jouw beoordeling. Ze kunnen je toekenning van de strafmaat echter ook beïnvloeden. Ze hebben dus niet alleen invloed op je waarneming, maar ook op je gedrag.

Dia 7

Welke straf ken je nu toe aan de vrouw?

7

Ben je milder of strenger geworden? Als je milder bent geworden, hebben de woorden van de advocaat indruk gemaakt. Ben je strenger geworden, dan heeft het betoog van de officier van justitie je geraakt.

Dia 8

Motiveer je gedragsverandering

- Als je milder bent geworden: leg uit waarom
- Als je strenger bent geworden: leg uit waarom
- Als je niet veranderd bent: leg uit waarom

8

Wat in het taalgebruik van de officier van justitie of van de advocaat deed je milder of strenger oordelen? Dat zijn dus machtskenmerken.

Als je dit spel in een groep speelt, valt de groep in drie subgroepen uiteen: degenen die milder zijn geworden, degenen die strenger zijn geworden en degenen die niet veranderd zijn. Het is interessant om die drie subgroepen met elkaar in discussie te laten gaan.

Dia 9

Discussie in de uitzending laat een machtsproces tussen man en vrouw zien

9

Het laatste fragment uit deze casus betreft een publieksdiscussie over de toekenning van de strafmaat en de beoordeling van de 'schuld' van de vrouw in de daderauto. Het is interessant om te zien en te horen hoe de standpunten in die discussie steeds meer door de sekse van de spreker bepaald lijken te worden (dat wil zeggen: een vrouw oordeelt mild over de vrouwelijke dader en een man scherp). Ook is het interessant om te zien welke verbale machtsmiddelen de vrouwen en de mannen in deze discussie inzetten en je af te vragen of er een sekseverschil naar voren komt in het gebruik van deze machtsmiddelen.

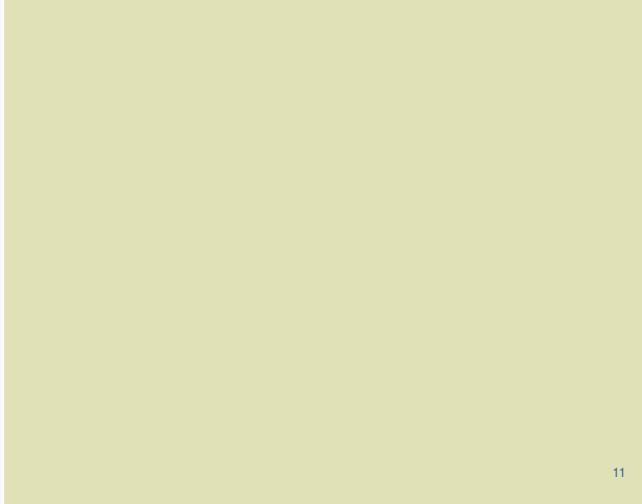

Dia 10

Conclusie:
Dit discussiespel laat veel aspecten
van macht in gesprekken zien

10

Dia 11

11